

Kieliopin teoreettiset perusteet

JOHN LYONS *Introduction to theoretical linguistics*. Cambridge University Press, London 1968. 591 s.

H. A. Gleasonin tunnettu ja paljon käytetty deskriptiivikielitieteen alkeisoppi-kirja oli vuosikaudet alansa yksinvaltiias. Viime vuosina se on monella taholla havaittu riittämättömäksi ja useita kilpailijoita on valmistunut. Näistä oppinein ja varteenotettavin on Lyonsin johdatus-teos, joka tänä vuonna on jo ehättänyt ilmestyä ranskaksikin.

Tekijä toimii Edinburghin yliopiston yleisen kielitieteen professorina, on koulutukseltaan klassikko ja koulukunnaltaan lähinnä kiihkoton ja välittävä chomskylainen. Paitsi sitä että Lyonsilla on englantilaiseksi poikkeuksellinen kielitaito, hänen teoksestaan tekee epätavallisen rikkaan siitä henkivä syvällinen alan oppihistorian tuntumus, kyky liittää uudennukset historialliseen kehykseensä ja siten parhaalla mahdollisella tavalla osoittaa ajatusten uutuus- ja muu arvo.

Teoksen nimi on hivenen harhaanjohtava: toisin kuin niin monet alkeisoppi-kirjat tämä johdatus ei pyri kertomaan vähän kaikesta, vaan keskittyy lähes yksinomaan kielioppiin. Kirja jakautuu 10 lukuun, joista 6 käsittelee jokseenkin pelkkää kielioppia, yksi kieliopillisen (ja muunkin kielitieteellisen) ajattelun kehitystä, yksi äänneoppia ja kaksi semantiikkaa. Tämä on erittäin onnistunut ratkaisu: äänneopin jakson suhteellinen heikkous paljastaa, että Lyons on parhaimmillaan juuri eniten esille ottamissaan kysymyksissä. Vaikka hän on tarkoittanut sanansa lähinnä aloittelijalle, tämä yksipuolisuus ja siis myös perusteellisuus

ei ole välttämättä paha. Uskoisin olevan niin, että mikäli jo alkeisteos avaa pitkälle meneviä näkymiä, esittelee ratkaisemattomia kysymyksiä ja tekijän omia tuloksia, oppilas tempautuu mukaan ja voi välttyä tavanomaiselta ulkokohtaiselta muistiin painamiselta. Lyons varoittaa aivan syyttä johdannossaan »humanistista» pelästymästä teoksessa esiintyviä muutamia epähumanistisia, täsmällisiä kaavoja. Näitä on suhteellisen vähän, ja lisäksi niitä kuten kaikkea muutakin teoreettista pohdiskelua on hyvin selostettu ja valotettu runsain esimerkein.

Kielen rakenteen peruseriaatteet on esitetty saussurelaisittain, kieliopin lähtökohdat formaalisen ja käsitteellisen lähestymistavan vastakohtaistamisesta — tämän jälkeen päästään kieliopin yksikköihin. Tässä mutta varsinkin kielioppikategorioiden ja -funktioiden selvittelyssä Lyons on luotettavimmillaan: peruskäsitteitä voisi sanoa tässä esiteltävän jokseenkin tyhjentävästi, minkä lisäksi nämä luvut sisältävät koko joukon kirjoittajan omiin tutkimuksiin pohjautuvaa ajattelua.

Kieliopin rakennetta opetettaessa tulevat esiin viime vuosikymmenten tärkeimmät kielioppityypit: IC-analyysi, lausekerakenne-, kategoria- ja transformaatiokielioppi, kaikki »puolueettomasti» ja asiallisesti. Vaikka esitetyissä on paljon nopeasti vanhentuvaa, Lyons on viisaasti keskittynyt juuri niihin peruseikkoihin, jotka eivät niinkään vanhene.

Noin 70 sivua on omistettu merkitysupille, lähinnä tässäkin tärkeimpien käsitteiden historialliselle ja muuten selventävälle esittelylle. Kiinnostavaa on varsinkin kieliopin ja semantiikan rajankäynti sekä historialliset ja jotkin filosofiset viitaukset.

Teosta täydentää hyvä kirjallisuusluettelo.

Auli Hakulinen